

**CELAL ESAD ARSEVEN, “BİZDE TEMAŞA SANATI”, HAYÂT
MECMUASI, C. I, S. 17, ANKARA, 24 MART 1927, S. 335-336
(OSMANLICADAN ÇEVİRİ) VE CELAL ESAD ARSEVEN KİMDİR?**

NAZLI MİRAÇ ÜMİT

*Arş. Gör., İstanbul Kültür Üniversitesi
Sanat ve Tasarım Fakültesi
Sanat Yönetimi Bölümü
nazlimumit@gmail.com*

Bina inşasını bilen bir mimar, taşları acemice birbiri üstüne yığarak ev yapmak isteyen birisinin sarf ettiği emeklere nasıl acır ve merhamet duyarsa Avrupalı bir tiyatrocü da bizim yirmi seneden beri bu sahada yaptığımız gayretler ve bu hususta sarf ettiğimiz emeklere acımdan kendini alamaz.

Zavallı bizler! Orta Oyunu ve Karagözde ne kadar mahirdik. Tiyatroya geçince neden böyle aciz kaldık?

Bunun sebebi pek basit: Evvelinde sanatın tezahürü için ferdin deha ve gayreti kâfi idi. Tiyatroda ise içtimai tezahürüne lüzum vardı.

Koltuğunda taşıdığı perdeyi rast gelen bir köşeye kurarak şemasını yakıp tefi eline alınca bütün sanatını izhara imkân bulan ve hatta refahıyla yaşayan eski sanatkâr ile binaya, müellife, dekora, rejisöre ve tiyatrodan zevk alacak temaşacılara bağlı olan şimdiki sanatkârın tesadüf ettiği müşkülât arasında büyük fark vardır.

Temaşa sanatı bütün bir cemiyetin seviye-i irfanıyla alakalıdır. En yüksek bir istidat ile doğmuş olan bir sanatkâr, inkişaf edip kendini gösterebilmek için bir sahne, bir eser ve ona iltifat edecek bir halk ister. Onun içindir ki bizde temaşa sanatını inkişaf ettirebilmek evvelâ halkın temaşa zevkini ve ihtiyacını yapmakla mümkün olur. Bu da tavuk ve yumurta hikâyesine benzer. Hangisi evveldir?

Aşikâr olan bir şey varsa o da evvelâ halkı yetiştirecek ilk sanatkârları, her ne pahasına olursa olsun, vücuda getirecek bir temaşa nüvesi yaratmak lazımdır. Bu nüveyi de yine halkın yani halkı temsil ve idare eden münevver zümrenin yapması lâzımdır.

Yirmi sene evvel Darülbedayi bu mantıkla tesis edildi. Fakat “az gitti uz gitti, dere tepe düz gitti” tabiriyle yirmi sene sonra görüldü ki Darülbedayi bir arpa boyu yol gitmiş. Buna sebep? Hiç şüphesiz meselenin iktisadı cehttir.

Darülbedayi tesis edildiği vakit şimdiki gibi varidatıyla bazı sanatkârları geçindirecek bir müessese-i hayriye şeklinde değildi. Müntesiplerinin hayatını ve hatta istikbâllerini temin edecek bir bütçeye malik bir sanat ocağı olarak vücuda getirilmiş, halka temaşa zevkini vermek ve ona irfan sahasında yol göstermek için yani bilet parasından almayan bir çerağ olmak vazifesi verilmişti.

Darülbedayi bir taraftan kendi dersanelerinde toplanan sanat heveslilerine temaşa tedrisatı yaparken içlerinde temayüz edenleri de sahneye çıkararak temaşa terbiyesini yapmakla işe başlamıştı. Edebiyat, inşaat, mimik, evzâ ve evtar hocaları, sanatkârların sıcak salonları, kütüphaneleri, prova sahneleri ve her şeyden daha mühim olarak yaşayacak kadar aylıkları vardı. O vakte kadar zelil görülen sahne, artık bir şeref ve itibar sahası olmuş, sanatkârlık hayat ve istikbâli temin edebilir bir meslek ad olunmaya başlamıştı. Tahsil görmüş bazı gençler koşullar ve Türk kadınının sahneye çıkamaması gibi pek büyük bir mâni karşısında yine Eliza, Kınar, Aznif Hanımlara Türkçe okumak ve yazmak öğretilerek şiveleri düzeltilmek suretiyle epeyce mühim bir temsil heyeti vücuda geldi. Bugün sahne hayatında gördüğümüz Ertuğrul Muhsin, Raşit Rıza, Galip, Behzat, Muvahhit, Nurettin Şefkati, Vasfi Rıza, Emin Belig, Kemal beyler gibi güzide sanatkârlarımız hep o mektebin mahsulüdür. Başlayan bir hareket niçin akim kaldı! Niçin sanat namına büyük bir şey yapılamadı? Niçin halk temaşa namına kafeşantan vodvillerinden ve dekor namına çuval üstüne sürülmüş ve fena tenvir edilmiş kalemkâr işlerinden başka bir şey göremedi?

Niçin halk bugünkü temaşa cereyanlarını takip edemedi? Niçin bir Ertuğrul Muhsin, niçin bir Râşit Rıza yetişemedi? Niçin Ertuğrul Muhsin hayatını bir Berlinler 'de Rusyalar 'da aradı? Niçin Raşit Rıza tiyatro ticaretine kalktı?

İşte bütün bu niçinlerin cevabını gayelerimize gitmek için sarf lazım gelen gayreti ölçemememizde ve her teşebbüste olduğu gibi ceht ve gayretin bizi daima yarı yolda bırakmasında ve her şeyden ziyade metotsuz çalışmamızda aramalıdır.

Şimdiye kadar Darülbedayi'yi idare eden heyetler, encümenler, komisyonların ilk işi meselenin birazda iktisâdi cihetini tahlil ederek hastalığa teşhis ve ona bir çare aramak olmalıydı.

Bizde henüz tiyatro kendi masrafını korur ve sanatkârlarını geçindirir bir müessese-i ticariye haline gelemediği için artistleri hasılat ile geçindirmeği düşünmek ancak ammenin zevkini okşayarak rağbet bulacak eserlerin revacına bir kapı açmaktı.

Şehrin bir tiyatro binası olmamak ve yegâne olan Tepe Başı binasını da kiraya vererek Darülbedayi'nin kira köşelerinde panayır oyuncularını gibi oradan oraya sürünmesine kail olmak bugünkü neticeye evvelen razı olmaktı.

Tiyatro müdüriyeti, sırf bilet hasılatını kontrol ve artistlere pay taksim eden bir muhasebe ve heyet-i edebiye kendi yazdığı eserlerin vaz sahne edilmesinden başka bir şeyle pek fazla meşgul olmayan hasbi bir heyet ve sanatkârlar nafakalarını gişeden bekleyen ve hasılat olmayınca kazan kaldıran tüccar oyuncu mahiyetinde kaldıkça bugünkü neticeye vasil olmak mükerrerdir.

Sanat, mühendislik veya kunduracılık gibi tahsil veya öğrenmekle iktisap olunur bir bilgi değildir. Sanatkâr ceddani verasetler ve duygularla dünyaya gelir.

Arılar da nasıl birkaç bin doğarsa her milletin her neslinde de sanat hissi yüksek öyle birkaç insan doğar.

Türklerde de bu insanlar doğmuştur ve yaşıyor. Fakat bunlar acaba bugün sahnede gördüğümüz sanatkârlarımızdan mı ibarettir?

Mesele neslin sanatkâr olarak doğan tek mil fertlerini meydana çıkarmak ve onlardan azami istifade etmektir. Halkın temaşa terbiyesini artık onlar yapacak.

Ve sonra sanat zevkinde yükselen neslin doğuracağı sanatkârların adedi de çoğalacak, derecesi yükselecek ve nihâyet sanatkâr halkı ve halk sanatkârı vücuda getirerek bugünkü akim daire-i fâsideden çıkılacaktır.

İnsanlar intisap ettikleri mesleklerin ya şeref ya refah ve yahut hem şeref hem refah temin etmesine bakarlar.

Şimdi bizde temaşa mesleği ise artık müntesiplerine şu iki faydadan hiçbirini temin edemiyor. İlk zamanlarda büyük bir amîd ile atılan birkaç sanatkâr hayatın bin türlü sıkıntılarında şimdi kendilerini bile tanımayacak hale gelmişlerdir. Onlarla beraber halkın temaşa zevki de azalmıştır.

O halde her iki tarafı da şu sukuttan kurtarmak için ilk yapılacak şey halkın yani onları temsil eden şehirlerin sanatkârlara bir refah ve şeref kazandıracak mevki ihdas etmeleridir.

Eğer sanatı seviyor ve ona hürmet ediyorsak evvelâ onun kadriyle mütenasip bir ocağı bir binası olmak lazım gelmez mi?

İnşa olunacak bir binadan hiç bir istifade-i maddiye beklememek icap eder. Kiradan kurtulan ve kendilerine verilecek mukannen maaşlarla hayatlarını düşünmeyen sanatkârların artık şeref ve sanattan başka bir kaygıları kalma.

Mesleğinde eskiyen veya çalışamayacak hale gelenlerin atisi de mevzubahis olmalıdır.

Darülbedayi yeni tesis istediği vakit iktidarları görülen bazı sanatkârlara tiyatro hasılatından kayd-ı hayat şartıyla bir hisse verilmesi tekerrür etmişti. Her genç tiyatroya koştı. Fakat o nizam-nâmeler, o hisseler, o vaatler ne oldu? Ortada metin esaslara ibtina eden bir müessese, temelleri toprağa girmiş bir bina ve onun şehir bütçesine talik etmeyen bir varidatı olmayınca bittabi bunların hepsi kum üstüne yazılmış yazı gibi bir rüzgârla bir hava olur gider. Bugünkü sahne kurbanlarının hâli göz önünde iken artık sahne hayatına kim atılır?

Bu bir nevi intihar demektir. Bugün en küçük memuriyet en büyük sanatkârın kazandığından fazla temin ettiği halde bir genç ona niçin intisap etsin, sanat için mi? Bari o olsa. O da yok. Abdesthane kokan ve her taraftan rüzgâr esen sahnelerde uyuklamak ve fena basılmış hurufatlı ilanlar üzerinde kendi ismini görmek için mi?

Anlaşıyor ki işe binadan ve sanatkârların refahından başlamak lazım. Fakat ondan sonra da müşkülât bitmeyecektir. Refah ve şeref olan yere herkes hücum

edecektir. Memleketin sanat hissiyle doğan evlâdını toplamak için yapılan bu yere kimler girebilecektir?

O da bir meseledir.

Müessesin gayeye gidebilmesi onu mümkün merteye komisyonlar ve heyetlerin tesirinden azade ve müstakil bir vaziyette bırakmakla mümkün olabilecektir. Eserleri okuyup kabul edecek fakat gerek program ve gerek idare işlerine katıyen müdahale etmeyecek bir *okuma heyeti* “heyet-i edebiyeye” kâfidir.

Tiyatro âlemi dedikodunun en çok olduğu bir yerdir. Sanatkârlar arasındaki kıskanmalar, hasetler, müelliflerin eserlerini oynatmak için gösterdikleri hırçınlıklar, gazetecilerin tenkitleri, himâyeler, sevdalar, tezvirlere velhâsıl her türlü entrikalara karşı hedefe doğru gidebilmek için geçittir.

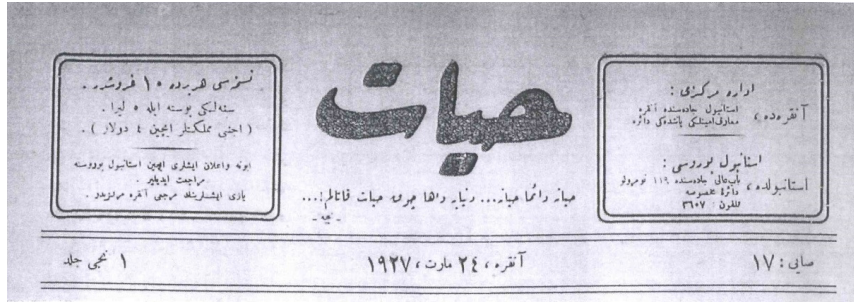
Avrupa’da dahi mevcut olan bu müşkülât memleketimizde tiyatro mümtaz bir mevki alınca daha çok olacaktır.

Bundan sonra tiyatronun sahne ve dekora ait husustaki tek emelini düşünmek lazım gelir. Yirmi seneden beri tiyatro sanatının geçirdiği inkılaptan bihaberiz. Başka memleketlerde tiyatroya dair yüzlerce gazete, yüzlerce risâle çıkıyor; dekora dair yazılmış eserlerin haddi hesabı yok.

Muhtelif nazariyeler birbirleriyle çarpışıyor, tecrihler yapılıyor. Hatta sırf bu sanat tecrihlerini yapabilmek için milyonlar serfiyle yeni binalar, yeni sahneler vücuda getiriliyor. Sahnelerin tarzları ayrılıyor, eserle muhiti, muhitle aktörlerin kostümü arasındaki münasebetler tahlil ediliyor, sahneden resim kaldırılıyor. Artistlere resmeden elbise getiriliyor. Mûsikîye göre dekor, piyese göre ziya, tiyatronun küçüklüğü, büyüklüğü binlerce meseleler münakaşa ediliyor ve sanat tayyare süratliyle ilerliyor da biz hala “Sir Antoine” den kalma realist dekorları bile yapamadığımızı teessüf ediyoruz.

Celal Esad

Osmanlıca Metin

سای : ۱۷

آقرمه ، ۲۴ مارت ، ۱۹۲۷

۱ نخبی جلد

سای : ۱۷

آلتا بزدن کلی مقدارده توتون ، قوری بیش ، بالخاصه فندق ، باغرساق ، دری ، قوش بی بی ، پورمه ، آبیون ، خالی ، باموق ، بیانی آلیز ، حابورخ شیری نوزک آقیون ، فندق ، باغرساق بیاسیدر . وقتبیل خیل مقدارده کیره ادخال ایدرلدی .

تورکی آلتایادن هر نوع ماکنه ، کغده ، مندوجات ، نمایه ادخال ایتکدهدر .

آلتا بل تجارت مارجیده اوزون وعدهل قره دیلر سیستنی بی قبول ایتکه متیبالدر . شیده شرقدهک ایشلرینه بویک بر وست وردیلر . خاصوص که بزه ادخال ایده بکاری مالردن برا کثرتی ماکنه تکلیل ایشیکی بو بوزده کومرک رسندن ممان بولندین چینه بزه قارشی بر آز ممتاز مومنده بولورلر . شوقدرکه بزم طرفده مذا کرانی اداره ایدن رجال بوظهلی نظرده اهرق ماهدنک امضاسه قاندر کومرک رسی اعتباریلر آلتایایه ادخال اولنایان خالیزلر ایچین مهم تفریلات نامین ایشلدر . اسکیدن یوز کیلوسنده ۲۴۰۰ مارق کومرک رسته تابع اولان خالیزلر ممانده موجنبه شدی . ۸۰۰ مارق ویره بکلر دکانی امتیازلردن ممدوددر . قورو اوزوم وسائر قوری یشلر ایچینه ائی نزیلانه موقت اولمشدر .

— بو ممانده سایه سنده آلتایا ایله تورکی آراستدهکی مبادلات منظم وانمکندر بر شکلی کیرمشد . شو قاندرکه تورک تاجرلری ده بوند اعظمی نامدن ایدیشلری ایچین آوروپا و بالخاصه آلتایادهکی تجاری و اقتصادی تکلیلات مناسط ایتکیلات وجوده کتیرملری ضروریدر .

روس تورک تجارت ممانده سده سوک کوزلده امضالاشمدر . شرق و اقتصادیات عالمه بک کیش تجاری فعالیت ساحسی ایچین اولان بو ممانده دین بایرکه اک اوزون سورده اک کوچ مذا کرانه زمین اولایدیر . مذا کرانه ایچیه مشغول داعی اولمش ویر آردنک اقطاع نیشکلرینه ده کیرمندی ، نهایت آکلاشقی ممکن اولمشدر .

مشغولی تأسیس ایدن اک بویک سیلردن بری ده سابعه تورک و روسیه اقتصادیات بر نیلیری اوبر نیلیرده کوره باندلیقی تکلیلاتدور . اول اسرده بونون تجاری ماملاتی حکومت مقامیزه سیله اداره ایتک اصولی قبول ایدن روسیه بو احوال مشکلیتدن طولانی بر آز تمیلات یامیش ونف بللی باشل اخرجیات و ادخالات ماملاتی بته رسی تشکلر واسطه سیله اداره ایتکده بولومشدر . بو اعتبارله اخرجیات موانیزدن بر چونی بالخاصه روسیه کلی رواسی اولان یاش و قوری یشلر سربیت تجاره داخل اولدین کی سربیت تجارت ماملاتی ده ناده خصوصنده کلی تقیداته تابع بولومشده ایدی . بکی تجارت ممانده سنک بو تقیداتی ایچیه رفع ایش اولدین کی کورپوزده مهم بر مونتیدر . روسیه ایدمه آراستدهکی تجارت ماملاتی پیلانجوسی بزم علیهمده ایدی . ۱۳۲۹ ده

پرتک سیریک بیسط : اولکنده سنک تظاهری ایچون فردک دها وغیرق کالی ایدی . تیاروده ایسه اجتهبی تظاهراته لزوم واردی .

قولونفده طاشیدین بزمده بی راست کلن برکوشه ، قورلوق ششمه سنی یاقوب دفی آله آلتنه بونون صنعتی اظهاره امکان بولان وحی رفاه ایله باشایان اسی سنکارتک ایله ، نایه ، مؤلفه ، ده نوره ، ریسوره وتیارودن ذوق آلاچی تاشا خیاره باغل اولان شیدیک سنکارتک تصادف ایشیکی مشکلات آراستده بویک فرق واردر .

تاشا صنعتی بونون بر جمیعک سوبه عرفانیله علاقه داردر . اکی بک بزم استمداد ایله طومش اولان بر سنکارتک ، انکشاف ایوب کنندی کورتویلیک ایچون برصنه ، بر اثر اوکا لغات ایده بک بر خلق ایشلر بیلدک ، اولان حنک تاشا ذوقی و احتیاجی باقیله ممکن اولور . بوده طوموق و پورمه حکما بته بکوزدر . هانکیسی اولدر ؟ خلق صنعتکاری و سنکارتک خلقی بئشدر بر جکدر . بو وارده فاسدهدن چیققده ایچه کوچدر .

آشکار اولان برشی وارسه اوده اولان خلق بئشدر بر جک اولان بک سنکارتکلی ، هر نه پمانسه اولورسه اولسون ، وجوده کتیردرک بر تاشا موسی پاراق لرویدر . بونوننده بالطبع خلق یعی خلقی قیل و ادان ایدن منور زسره ک یاماسی لازمدر . بکری سته اول دارالیدایع بو منطفله تأسیس ایدیلدی . فقط «آزکیدی اوزکیدی» درته دوز کیندی «تجربیلر کیری سته سوکرا کورولدی» دارالیدایع بر آریا بوی پول کیشش . بوکاسب ؟ هیچ شیخه سز سمانک اقتصاد چهنیدر .

دارالیدایع تأسیس ایدیلدی وقت سیریک کی واردا ایله بعض سنکارتکلی کیندر بر جک بر موسسه خیره شکنده دکلی . منسیرلرک حیاتی و حتی استیبارلی نامین ایده بک برودجه به مالک بر صنعت اوچانی اولاروق وجوده کتیریش ، خانه تاشا ذوقی و برمک اوکا عرفان ساحه سنده بول کورنک ایچون باغی بیلک پاراسندن آلتایان بر جرج اولی و طیقه سی وریطشدی .

دارالیدایع بر طرفندن ، کندی درسخانه لرده طولایان صنعت هوسلیرنه تاشا ندرسانی یاپارکی اچیلرنده تازر ایدهلری ده صحبه چیقاراروق خلق تاشا تربیتنی باقیله ایسه باشلامندی . ادبیات ، انشاء ، مییک ، اوشاخ و اطوار خواجه لری ، سنکارتکلی حیاق صالونلری ، کینخاله لری ، پروا صحنلری و هر شیچدن داها مهم اولاروق باشایه حتی قاندر ایشلری واردی . اووقته قاندر ذلیل کورولوش ، صحبه ، آرتیق بر شرف و اعتبار ساحسی اولمش ، سنکارتکلی حیات واسقایی تأمین ایدهلر بر مسک عد اولرنه باشلامندی . تحصیل کوروش بعضی کینلر قوشیدر بولورک قاندرک صحبه چیقارماسی کی بک بویک بر مانه فاروشندن بته نالیرا ، ناز ، آرتیق خاطره تورکیه اوتومون و یازنق اکره تورکده

پرتک سیریک بیسط : اولکنده سنک تظاهری ایچون فردک دها وغیرق کالی ایدی . تیاروده ایسه اجتهبی تظاهراته لزوم واردی .

قولونفده طاشیدین بزمده بی راست کلن برکوشه ، قورلوق ششمه سنی یاقوب دفی آله آلتنه بونون صنعتی اظهاره امکان بولان وحی رفاه ایله باشایان اسی سنکارتک ایله ، نایه ، مؤلفه ، ده نوره ، ریسوره وتیارودن ذوق آلاچی تاشا خیاره باغل اولان شیدیک سنکارتک تصادف ایشیکی مشکلات آراستده بویک فرق واردر .

تاشا صنعتی بونون بر جمیعک سوبه عرفانیله علاقه داردر . اکی بک بزم استمداد ایله طومش اولان بر سنکارتک ، انکشاف ایوب کنندی کورتویلیک ایچون برصنه ، بر اثر اوکا لغات ایده بک بر خلق ایشلر بیلدک ، اولان حنک تاشا ذوقی و احتیاجی باقیله ممکن اولور . بوده طوموق و پورمه حکما بته بکوزدر . هانکیسی اولدر ؟ خلق صنعتکاری و سنکارتک خلقی بئشدر بر جکدر . بو وارده فاسدهدن چیققده ایچه کوچدر .

آشکار اولان برشی وارسه اوده اولان خلق بئشدر بر جک اولان بک سنکارتکلی ، هر نه پمانسه اولورسه اولسون ، وجوده کتیردرک بر تاشا موسی پاراق لرویدر . بونوننده بالطبع خلق یعی خلقی قیل و ادان ایدن منور زسره ک یاماسی لازمدر . بکری سته اول دارالیدایع بو منطفله تأسیس ایدیلدی . فقط «آزکیدی اوزکیدی» درته دوز کیندی «تجربیلر کیری سته سوکرا کورولدی» دارالیدایع بر آریا بوی پول کیشش . بوکاسب ؟ هیچ شیخه سز سمانک اقتصاد چهنیدر .

دارالیدایع تأسیس ایدیلدی وقت سیریک کی واردا ایله بعض سنکارتکلی کیندر بر جک بر موسسه خیره شکنده دکلی . منسیرلرک حیاتی و حتی استیبارلی نامین ایده بک برودجه به مالک بر صنعت اوچانی اولاروق وجوده کتیریش ، خانه تاشا ذوقی و برمک اوکا عرفان ساحه سنده بول کورنک ایچون باغی بیلک پاراسندن آلتایان بر جرج اولی و طیقه سی وریطشدی .

دارالیدایع بر طرفندن ، کندی درسخانه لرده طولایان صنعت هوسلیرنه تاشا ندرسانی یاپارکی اچیلرنده تازر ایدهلری ده صحبه چیقاراروق خلق تاشا تربیتنی باقیله ایسه باشلامندی . ادبیات ، انشاء ، مییک ، اوشاخ و اطوار خواجه لری ، سنکارتکلی حیاق صالونلری ، کینخاله لری ، پروا صحنلری و هر شیچدن داها مهم اولاروق باشایه حتی قاندر ایشلری واردی . اووقته قاندر ذلیل کورولوش ، صحبه ، آرتیق بر شرف و اعتبار ساحسی اولمش ، سنکارتکلی حیات واسقایی تأمین ایدهلر بر مسک عد اولرنه باشلامندی . تحصیل کوروش بعضی کینلر قوشیدر بولورک قاندرک صحبه چیقارماسی کی بک بویک بر مانه فاروشندن بته نالیرا ، ناز ، آرتیق خاطره تورکیه اوتومون و یازنق اکره تورکده

شيوه لری دوزه لیدک سوزیله ایجه مهم بر قنبل هیقن جوده کلدی، بوکون صنه حیاتده کوردیکیز اولمزل حسن، راشد رضا، غالب، بهزاده موده نوالدین شفق، وصی وضا، امین بیخ، کمال بکر کی کزیده منتکالرمز هب او مکتبک عمولیدر . باشلايان بو حرکت بچون قلمی! بچون منت نامه برونک بریشی باپلامادی؟ بچون خلق نامشا نامده فاشه شاتان وودولارنق، وده قور نامه چوال اوسته سورولیش ونا توروبلش قلسکارايلندن باشقا برشی کورمه دی؟

بچون خلق بوگونکی نامشا جریالری نقیب ایدمه دی؟ بچون براملرل حسن، بچون برولده رضا بئیمه دی؟ بچون املرل حسن حیاتی بریلرده رو-به-لرده آرادى؟ بچون راشدروما تیارو تجارتنه قلمدی؟

ایسه بوتون بو بچونلرک جوانی ناهلرزه کینک بچون صرفی لایمکان غیرق اولیمه مکتلک زده و ممالکات هرتبندمه اولدینی کیی جهد و غیرتک بری داغما یاری بولده پرافقاندنه و هرتبندن زیاده نه تودوسز چالیشمزه آرمالیدر .

شیددی بو قادر داولدایان اداره ایدن همتلر اجمتیر قومیسونلرک ایلمک ایسی مسئله تک بر آرده اقتصادی جهتی تحلیلا ایدمک خسته ای تشخیص و اوکا برچاره آلامق اولالیدی .

برده هنوز تیارو کندی مصرفی قورور و منتکالری کیندیر بر مؤسسه تجاریه حاله کلمدی بچون آرتیسرلی حاصلات ایله کیندیریک دوشونک آتیق عامتک ذوقی اوخشا یارق رغبت بولایق آرتیزک روانجه برقرار آقندی .

شیرک بر تیارو بناسی اولماق و بکنه اولان تبه بناسی ناسی ده کیرایه و زهرک دارالیدایمک کیرا کوشه لیمه بنایر او یونجیلری کیی اورادن اورایه سورونسته قائل اولق بوگونکی نتیجه اولدن رضای اولقدی .

تیارو مدیری، صرف بیت حاصلاتی قوتورل و آرتیسرله بای تقسم ایدن برحساب ومیت ادیه کندی یازدین ازلرک وضع صنه ایدله منتکال باشقا بریشله تک فاضله مشمول اولمایان حسی بر هیبت و منتکالر نقه لری کیشه دن بکلین و حاصلات اولایجه قازان قالدیران تیارو او یونجی ماهینده قالدیقه بوگونکی نتیجه واصل اولق فریدی .

منتک مهندسک ویا قوتدره جیل کیی تحصیل ویا اوکره منتکال آکتساب اولتور بر بیلیک دکادر منتکال جده ای ورائت و طومورله دنیا به کلیر .

آزیرده نعل برقاچ تک غلویورسه هر ملنک هر سنده صنت حسی بوکک اوله برقاچ انسان طومار .

توزکاردهده بواسالطه طومنتدر و باشاپور . فقط بولر نجما بوکون صنده کوردیکیز منتکالر لر مژدن عبارتور؟

مسئله لئک منتکال اولراق طومان تکمیل فردلری مبداهه چقارمق و اورندن اعظمی استفاده ایتکدر . خلق نامشا تریه سی آرتیق اولر باباحق

رسوگرا صنت ذوقنده بوکسان لئک طوغوراسی منتکالرک همدی ده جو لایق درجه سی بوکله چک ونهایت منتکالر خلق و خلق منتکالری جوده کتیره بوک بوگونکی عقم دائرة فاسده دن چینه چقدی . اسالطه انساب ایتکالری مسلک لک باشرف ، یارفاه ویا خود هم شرف ، هم رفاه تأمین ایتمه سه باقارلر .

شیددی برده نامشا مسلکی ایسه آرتیق منتیلرینه شر ایکی فایده دن هیچ برنی تأمین ایدمه یور . ایلمک زمانرده بو بوک بر اید ایله آیلان برقاچ منتکالر حیاتک بیک دورلو سینی تیاری ایتیمده شیددی کندلری یله طایمیه چن حاله کتلردر . اولر نه برابر خلقک نامشا ذوقده آزالشدر .

اومالهه هر ایکی طرفده شوشو طمدن نورانمق ایچون ایلمک یا بلا چن شی خلقک یعی اولری قنبل ایدن شهر لک منتکالر بر رفاه و شرف قازاندیرایق موقی احداث ایتدیردر .

اگر صنتی سو بیور و اوکا حرمت ایدیسور صق اول اولرک قدرله متناسب بر اوچای ، بر بناسی نولق لازم کلزمزی ؟

اننا اولونایق بو یئادن هیچ بر استفاده ماده بکلمه مک ایتدیر ایدر . کیرادن قورولان و کندیلرینه و بریلرک مفن معاشلرله حیاطلری دوشونیمین منتکالرک آرتیق شرف و صنتدن باشقا بر تیغوری قالار .

مسئله آسکین ویا چالیشایه چن حاله کلنلرک آتیسده موضوعت اولالیدر . دارالیدایمک بیک فائس ایتمک وقت اقتدارلری کورولن بعضی منتکالرله تیارو حاصلاندن قید حیات شرطیه بر حعه و بریشی قنر ایتندی . هر کتج تیارویه قوشدی . فقط او نظامنامه لره او حمله لر ، او رعایت ناولدی؛ اوزتاده متین اسالطه ایتما ایدن بر مؤسسه ، نالری طوبراغه کیرمش برینا و اولک شهر بوچه صنه نعلق انبیهن برورادای اولایجه باطلیه بولر همی قوم اوسته بازلش یازی کیی بریزور کارله برهوا اولور کیدر . بوکونک صنه قریاندیک حال کوز اوکنده ایکن آرتیق صنه حاشنه کیم آتیلور؟

بو برنوع آخار دیکدر . بوکونک کوچوک مأموریت لک بو بوک منتکالرک قازاندیندن فضله تأمین ایتدیک حالده برکتج اوکا بچون انساب ایسون . صنت ایچونم؟ باری او ایسه . اوده یوق . ایستخان قوقان و هر مار فدن روزگار آسهن صنه لرده اویوقلاق ونا باعیشلش حروفاله اعلانلر اوزرتمه کندی اسمنی کورمک ایچونم؟

آکلاشیلور که ایسه بادن و منتکالرک رفاهندن باشلاق لازم . فقط اوتدن سوکراده منتکالر بیه کددر . رفاه و شرف اولان بره هر کس هجوم ایدمکددر . لئکنتک صنت حسیله طوعان اولادی طویلاق ایچون باپیلان بوزر کینلر کیرمه یله کددر ؟ اوده برمشلدر

مؤسسه تک نایه کیده بیایه سی اونی تمکن صنتیه قومیسونلر و هیئت لک تأمیندن آزده و مشغل بر

محمد ایه طاروق خیرسزی

محمد ایه طاروق خیرسزی

(محمد بر آرائق کوچوک چالیشیمده اوطوران بر فائضامک آسیریدر . چارشی به آیلش و بریشه ایزه ، تک پشیر بر ، باجه بلر ، جو قورله اوتار . عسکرک حیاتنه اک راحت و مسعود برزمایدر .)

باجه قایسک اوکنده آلیاق بر مویطای آسکله صنه اوطورمش ، اطرافه طربلانان جو قورله ایجه سوکر دالارندن دودرک باپوردی . بو اولک جو قوکن کوشده اوکره ندیک بر صنتدی .

دودرک باپورمه « دبه تازه دالاری کسیدیکنی ، اوسله همه دن قاپورلری چقارمق اوزرلرینه دیکلر وضعیتده برافته تمکن اولایه کددر . اثرلری او قویوب قول ایدمک فقط کرک بر درغرام کرک اداره ایتلرینه قطعاً مداخله ایتجه ک بر « اوقومه هیقنی » همیت ادیه « کایدر .

تیارو عالی دیدی قودنک لک چوق اولدینی بربردر . منتکالر آراسته ک قیفاقانه لر ، حسلر ، مؤلرک اثرلری اوتایق ایچون کوسر دکالری خیرجینقلر ، غزه بچیلرک تقیدلری ، سما لره ، سوادلر ، تزویزلر و الحاصل هر دورلو انترقه لره قارشو هدنه طوغور کیده بیلک ایجه کوجدر .

اوروباده دخی موجود اولان بو مشکلات ملکتنده تیارو ممتاز بر موق آتجه داما چوق اولاجددر .

بوکون سوکر تیارونک صنه وده قوره عائد خصوصانده ک تکلمنی دوشونک لایمکلر بکری سته دبری تیارو صنتک کچر دیک ایقلاندین خیرج . باشقا ملک لرده تیارو دایر یوزلرجه غنیه بوزلرجه رساله چیقور ، ده قوره دایر بازلش ازلرک حدوصانی یوق .

مختلف نظریه لر بر برلرله چاریشور ، تجربه لر باپیلور . حتی صرف بو صنت تجربه لری باپیلدک ایچون میلیونلر صرفیه تک بناره ، تک صنه لر وجوده کیریلور . صنه لرک طرز لری آریلور ، اثرله محیطی ، شیظه آق تورلرک فوسنی آراسته ک مناسبتلر تحلیل ایدیلور ، صنه دن رسم قالدیریلور . آرتیسرله رسدن ایسه کیدریلور . موسیقی کوره ده قور ، بیه کوره ضیا ، تیارونک کوچوککی ، بو واکسی بکلرجه مسئله مانفصه ایدیلور و صنت طیاره سرعتیه ابریلورده بز حالا « سروانتوی » دن قاهره آرایست ده قورلری یله باپامادیمزه تأسف ایدیلورز .

میدول اصغر

Celal Esad Arseven Kimdir?

İstanbul'un tarihi topografyasından operaya, Türk süsleme sanatlarından film yapımına kadar farklı alanlarda çalışmalar yapmış, eserler üretmiş bir sanat tarihçisi ve sanatçıdır. 1876'da Beşiktaş'ta dünyaya gelen Arseven, Beşiktaş Taş Mektep'te başlayan ve Mektebi Harbiye'de sonlanan eğitim yılları boyunca altı okul değiştirmiştir. Buna sebep olarak Arseven'in resim sanatına küçük yaşlarda başlayan ilgisi ve öğrenme arzusunun aile beklentileri ile çatışması¹ gösterilebilir. Ancak bu çatışmadan Arseven galip çıkmıştır. Okullarla birlikte değişen çalışma ortamlarına ve aile baskısına rağmen döneminin önemli ressamlarından ve sanatçılarından dersler almış, atölyelerine katılmış ve henüz yirmi yaşında iken 'Resim Kütüphanesi' başlıklı bir kitap serisi çıkartmaya başlamıştır.²

Mimarlık, belediyeçilik, şehircilik ve kütüphaneler üzerine çeşitli eserleri bulunan; Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanat Tarihi Enstitüsünün kurucularından olan Arseven, Nejat Diyarbakırlı'ye göre; bir ressam, yazar, şehir ve çevre plancısı, ansiklopedist ve sözlükçü olarak Türk Sanatı sahasının ilk öncüsü ve çok yönlü bir ilim adamıdır (Diyarbakırlı 1972: 303). Beş ciltlik Sanat Ansiklopedisi, dört ciltlik Türk Sanatı Tarihi, Sanat Kamusu (Fransızca ve Türkçe) en önemli ve bilinen eserleri arasındadır³. Arseven, Türk sanatını diğer İslam medeniyetleri ve kültürleri ile aynı çatı altında incelemeyi ya da onların etkisi altında özelliğini yitirdiğini öne süren görüşü reddetmiş ve bu görüşün önce Türk araştırmacıları tarafından terk edilmesi gerektiğini savunmuştur. Doğan Kuban, Arseven'in bu yaklaşımını "Batının geliştirdiği kriterlere göre sanat tarihi öğrenmiş bir genç Türk düşünürünün kendine özgü bir Türk Sanatı olduğunu ileri sürmesi büyük bir entellektüel cesaretti" diye yorumlar⁴ (Kuban 1962: 18). 1971'de Devlet Kültür Armağanı alan Arseven aynı yıl vefat etmiştir.

Arseven ve Sahne Sanatları

Sanatın hemen hemen her dalı ile ilgilenmiş olan Arseven; piyano, akordeon, gitar ve ut çalardı (Diyarbakırlı 1972: 309). Resim sanatına olan merakı, çocukken yemek yediği siniler ve tepsilerdeki süslemeler, işlemeler ve boyalı resimlerle tetiklenmiş, kâğıtları aşırp kömürle duvarlara yaptığı resimler yüzünden zor

¹ Ressam olma isteğine karşı çıkan amcası Kazım Paşa'nın kendisine her gün söylediklerini şöyle özetler: "Sadrazam Esad Paşanın oğlu nasıl ressam olur? Bu ailemizin şerefine yakışır mı? Bu kadar tahsiline yazık değil mi? Baban gibi devlete, millete, hizmet edecek büyük bir adam olmalısın. Seni Bâb-ı Ali'ye kâtip yapalım, istersen Harbiye'ye yazdıralım, zabıt çıkar ve bir gün paşa olursun" (Arseven 1993: 43).

² Harbiye Mektebinde Şeker Ahmet Paşa ve Kolağası Üsküdarlı Ali Rıza Bey'den ders alma fırsatı olmuştur (Arseven 1993: 46). Arseven'in yazı hayatı daha öncesinde, Mektebi Mülkiye' de okurken başlamıştır. Kendi evinde bastığı *Kahkaha* adlı karikatür dergisi (Arseven 1993, 13)

³ Detaylı bibliyografya için bakınız: Semavi Eyice, 1942, "Celal Esad Arseven", *Belleten*, 142 s. 173-202.

⁴ Arseven, 1910 yılında İstanbul'un eski eserleri üzerine yaptığı incelemeleri *Eski İstanbul- âbidat ve mebânisi, Şehrin Tesisinden Osmanlı Fethine Kadar* adlı kitabında bir araya getirmiştir. Bu eserin Paris'te kendi çevirisi (Essad Djelal, 1909, *Constantinople: De Byzance à Stambul*, H. Laurence, Paris.) ile yayınlanması sonrasında gördüğü tepkiyi ile ilgili şöyle der: 1909 yılında yayınladığımız bir kitapta ilk defa kullanılan "Türk Sanatı" deyimini, Arap ve İranlı sanatı dışında bir Türk sanatının var olduğuna inanmak istemeyen birkaç tenkitçinin bazı itirazlarıyla karşılaştı" (Arseven 1984: 6).

zamanlar geçiren⁵ Arseven'in yazıya döktüğü hatırlarında, tiyatro veya diğer seyirlik sanatlarına karşı buna benzer bir tutku ile başlayan bir bağ olmadığını görürüz.⁶ Ancak hem plastik hem de sahne sanatlarında da, yurt içinde ve yurt dışında, 'ilk' denebilecek eserlere ve projelere imza atmıştır.⁷

Darülbedayi Dönemi

Darülbedayi-i Osmani'nideki idari görevinden önce 1914 yılında Fransa'dan İstanbul'a bu ilk konservatuar ve ödenekli tiyatronun 'umum müdürü' olmak üzere davet edilen Andre Antoine'nin bir dönem yardımcılığını yapmıştır. Antoine'nin aynı yıl içerisinde savaş sebebi ile geri dönmek zorunda kalışı ve yaşanan diğer sıkıntılar sebebiyle kapanma noktasına gelen Darülbedayi'nin, alınan önlemler ve kararlar ile 'ikinci kuruluş' yılı sayılan 1915'te göreve başlamıştır.

Aynı dönemde Kadıköy Belediye müdürü olan Arseven, görevlerini fahri olarak yerine getirecek yedi kişilik bir yönetim kurulunun üyesi olmuştur. 7 Mayıs 1915'te ilk kez yapılan yönetim kurulu toplantısında da sekreter olarak atanmıştır (Sevengil 1934: 99). 1926 ve sonrasına denk gelen bir sonraki yeniden yapılanma döneminde de Darülbedayi'nin idare meclisi kaldırılmış, belediyeye bağlı ilk düzen kurulmuş ve Arseven hem müdürlüğe hem de edebi heyet üyeliğine tayin edilmiştir. 1927 baharında Arseven'in yerine Suphi sadık Bey getirilmiş ve aynı dönem Rusya'dan dönen Muhsin Ertuğrul artık Darülbedayi'nin 'sanat işlerinin başına' gelmiştir (Sevengil 1934: 99).

İdari görevlerinin yansira Arseven, Darülbedayi sahnelenen oyunların kostüm, sahne, dekor düzenleri ile de ilgilenmiştir. Örneğin, Halide Edip'in yazdığı bir opera librettosunun sahnelenmesi için seçilen kurulda yer almış ve dekorları Viyana'da yaptırma görevini üstlenmiştir (Nutku 1969: 43).

⁵ Arseven bir anısını şöyle anlatır: "Bir daha duvarlara resim yaparsan ellerini bağlayıp seni yüke kapatacağız, diyorlardı. Pulat tepsi üzerindeki resimleri gördükçe yine hevesim uyanıyor, fakat artık korkudan duvarlara resim yapamıyor, kağıtlar üzerine küçük resimler yapmakla iktifa ediyordum. Bütün emelim bunlar gibi boyalı resim yapmaktı" (Arseven 1993: 29).

⁶ Diyarbakirli, Celal Esad'ın tiyatroya olan ilgisini ise şöyle ifade eder: "Tiyatroya merakı, küçükken Ramazan aylarında devam ettiği Karagöz gösterilerinden sonra başlamıştı. Ayrıca meddahların gösterilerini ve Galata'da o devrin namli pandomim artistlerinin temsillerini izlemişti. Yine ramazan aylarında Şehzadebaşında gösteriler yapan Abdürrezzak ve Mınakyan'ın temsillerine büyükleriyle sık sık giderlerdi [...] Nitekim kısa zamanda, tiyatro merakı gönlünde kıvılcımlar yaratmış, Beşiktaş'taki konaklarında bir sahne kurarak mahalle arkadaşlarıyla bir hayli tiyatroculuk oynamışlardı" (Diyarbakirli 1972: 307).

⁷ Birinci Dünya savaşı yıllarında müttefik devletlere Türkleri iyi tanıtmak amacıyla yapılan girişimlerde Celal Esad'ın hazırladığı rapor uygulamaya geçirilmiş ve Avrupa'da sergiler açma ve konserler verme kararı alınmıştır. Bu sayede Avrupa'da ilk Türk resim sergisi gerçekleştirilmiştir (Arseven 1993: 20). Sergide, Namık İsmail, Feymahan, Çallı İbrahim, Hikmet Onat, Sami Yetik'in eserleri yer almıştır. Bu sergi için Arseven: "Bunda esas itibariyle nazar-ı dikkate aldığım mesele Avrupa'da yalnız muhaberedeki cesaret ve kuvvetiyle tanınan ve fakat medeniyette ve sanatta geri kalmış bir millet gibi telâkki edilen Türklerin kültür ve sanat sahasındaki kabiliyetlerini göstererek müttefik milletlerde bir sempati uyandırmaktı. Bunun için de Viyana ve Berlin'de Türk ressamlarının eserlerinden bir sergi yapmak faydali olacağı kanaatinde olduğumu yazmıştım" der (Arseven 1993, 62). Arseven ayrıca 1918'de Almanya'da kurduğu Trans Orient Film şirketi ve gösterime girmesede senaryo yazarlığını ve yönetmenliğini üstlendiği Die Tote Wacht adlı filmi ile ilk sinemacılarımızdan sayılır (Arseven 1993: 164).

Eserleri

Selim-i Salis (Üçüncü Selim)⁸

1909'da Salah Cimcoz ile birlikte yazdığı, üç perdelik tarihi bir oyundur. Eser, "ilk defa 6 Eylül 1910'da Beyoğlu'nda, eski Halep Çarşısı içindeki⁹ tiyatrodaki Mınakyan Efendi'nin Osmanlı Dram Kumpanyası tarafından" oynanmış ve yaklaşık dört yüz seksen altı defa sahnelenmiştir (alıntılardan Sevengil 1934: 39-40).¹⁰ Dekorları kendisi tasarlayıp Paris' te yaptıran Celal Esad, bu oyunda "modernleşme sorununu işlerken Napoleon ile III. Selim arasında bağlar kurar"(Arseven, *Sanat ve Siyaset...* 164). 1958 yılında da Şehir Tiyatroları'nda Behzat Butak tarafından Üçüncü Selim adıyla tekrar sahnelenmiştir (Diyarbakirli 1972: 307).

Bay Turgan (Büyük Yarım)

Arseven'in 1913 yılında yazdığı üç perdelik tarihi dram 1914'de ilk kez Tepebaşı tiyatrosunda sahnelenmiştir. Daha sonra 1936'da müzikli olarak tekrar sahnelenen oyunun dekor ve kostüm tasarımı Arseven'e aittir.¹¹ Oyunun 1937 baskılı nüshasında Arseven'in sahne tasarımı çizimlerine yer verilmiştir. Oyun ile ilgili Tercümanı Hakikat gazetesi 31 Aralık 1914 sayısında Bay Ağa Oğlu Ahmed ve İdam gazetesi 29 Aralık 1914 sayısında Ahmet Cevdet'in yazıları vardır (Arseven 1939: 160-169, 171-173).

⁸ Oyun, *Alemdar Vak'ası yahut Sultan Selimi Salis* adıyla Sedat Semavi tarafından beyaz perdeye aktarılmak istenmiştir. Bu ilk tarihi film denemesi yarım kalmıştır. (<http://www.kameraarkasi.org/sinema/makaleler/yarimkalanfilmler.html>)

⁹ Varyete Tiyatrosu (Théâtre des Variétés). Eser 'Yeni Tiyatro' oyuncularından sahnelenmiştir

¹⁰ Salah Cimcoz ile Abdülhamit döneminde Paris'e 'kaçan' Arseven eserin yazılı aşaması ile ilgili şöyle der: "Paris'e varınca Türkiye'deki garplılaştırma temayüllerini gösteren ve mevzu itibarıyla Fransızları da ilgilendiren bir piyes yazıp oynatmak ilk işimiz olacaktı. İşte Üçüncü Selim'i bu maksatla evvelâ Türkçe olarak kaleme aldık, Fransızcasını da İzzet Melih Bey'e hazırlattık [...] İstanbul Hareket Ordusu'nun gelmesi ve ortalığın yatışmasından sonra memlekete döndük. Abdülhamit tahttan indirilmişti. Hürriyet'in artık kuvvetle yerleştiğine kanaat getirdiğimiz için Paris'te oynatmak fırsatını bulamadığımız Üçüncü Selim'i İstanbul'da Türkçe olarak oynatmayı kararlaştırdık. Piyesimizi Mınakyan Efendi'nin Osmanlı Dram Kumpanyası'na verdik." (Arseven 1993: 39)

¹¹ Diyarbakirli oyundan şöyle söz eder: "*Konu Orta çağın İç Asya'sında, Türk toplulukları arasında geçtiği için, 'Türk Kıyafetleri' üzerine araştırmalar yapmış, gerekli olanları tespit etmiş ve temsillerde bu kostümler giyilmiştir. Ayrıca suluboya ile yapmış olduğu modellerini ve İç Asya ile ilgili sahne dekorlarını sergilemiştir. Bugün bile Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde 20 yıldır okutulan 'Üslup ve Kostüm Tarihi' derslerinde Tarih boyunca Türk kıyafetleri gösterilmezken ve Yunan Roma kıyafetleri öğretilirken, daha I. Dünya harbinden önce Celal Esad'ın "Milli Kültürümüz" üzerine yaptığı bu araştırmaları takdirle karşılamak ona hayranlık duymamak elde değildir[...]*piyesin bütün ruhunu temsil için, dekorları tanzim hususunda ihtiyar ettiği fedakarlık ve Türk ruhunu tecelli ettirmek suretile gösterdiği yenilik sahnelerimize şimdiye kadar ilk defa olarak kaydedilecek en büyük bir muvaffakiyettir (Diyarbakirli 1972: 307).

Şaban

Arseven'in Fransızca yazdığı ancak sonra Almanca'ya çevrilen ve Viyana'da sergilenen ilk Türk operettidir.¹² İlk gösterimi 20 Şubat 1918'de Volksoper'de olmuştur (Fremden-Blatt 7). Dekor ve kostüm tasarımı Arseven'e aittir.¹³ Bestesini Victor Radeglia yapmıştır. Eser ile ilgili İkdam Gazetesi 10 Mart ve 13 Mart 1918 tarihli sayılarındaki yazıların yanı sıra Viyana basınında da gösteriminden sonra yazılar yer almıştır (Nutku 1969: 41).

Saatçi

Darülbedayi 1931-32 oyun sezonunda dokuz kez sahnelenmiş bir operettir (Sevengil 1934: 60). Sevengil yazarı ve bestekârı Celal Esad olarak belirtmiş (1934: 51) ancak Nutku (1969: 119) Yaşar Nabi'nin bir yazısına¹⁴ dayanarak bestekârı Hasan Ferit Alnar olarak belirtmiştir. Oyunun Darülbedayi dergisi ilanında ise Celal Esad adı geçmektedir

Büyük İkramiye

Arseven'in Yusuf Sururi ile yazdığı ve 1933 yılında sahnelenen bir operettir. İBB Şehir Tiyatroları kütüphanesindeki nüshasında 3 perdelik komedi olarak kaydedilmiştir.

Bir İki Üç Dört...

Arseven'nin yine Yusuf Sururi ile birlikte yazdığı bir eserdir.(Özön ve Dürder 43) Bestesi ise Arseven'e ait 3 perdelik musikili komedi'dir.

Yaman Don Kışot

Yusuf Sururi ile yazdığı bu diğer eser 1937-39 oyun sezonunda sahnelenmesi kabul edilmeyen on yedi oyun arasındadır (Nutku 1969: 242).

Gökte Ararken

Nejat Diyarbekirli Bay Turgan'dan sonra Arseven'nin *Gökte Ararken* isimli bir oyunu tercüme ettiği bilgisini verir (Diyarbekirli 1972: 309).

¹² 10 Mart 1918 tarihli İkdam sayısı yazısında eserin önce Türkçe yazıldığı sonradan Almanca'ya çevrildiği yazmaktadır.

¹³ Bu eseri için yazar şöyle der: "Bütün emelim Türk musikisini, Ruslar, Macarlar, Polonyalılar gibi polifonik yani çok sesli bir musiki haline getirerek garp âlemine tanıtmaktı. Bu haye ile İstanbul'da bulunan ve musiki eserleri naşiri Ricordi'nin musiki şefi olan Radeglia'yı bularak, yazdığım bir operanın armoni ve orkestrasyonlarını yapmasını teklif ettim. İşe başladık ve birkaç ayda operayı bitirdik. Şaban ismini verdiğim bu operam, para kazanmak için Anadolu'dan gelen Şaban isminde bir köylünün İstanbul'da geçen macerası idi. Müzik motifleri de Dede ve Itrî gibi eski Türk musiki üstadlarının eserlerinden alınmıştı. Henüz bir opera heyetine malik olmadığımız için bunu, o zaman İstanbul'da temsil etmek mümkün değildi[...] Hiçbir opera arkası arkasına bir iki defadan fazla oynanmadığı halde 'Şaban' yedi defa temsil edilmişti" (Arseven 1993: 132-133).

¹⁴ (Yeni Mecmua 'Darülbedayi' Aralık 1932).

KAYNAKLAR

- AHMET, Ağaoğlu, 14 Aralık 1914, "Büyük Yarın", *Tercümanı Hakikat Gazetesi*, İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esad, 24 Mart 1927, "Bizde Temaşa Sanatı", *Hayat Mecmuası*, İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esad, 1937, *Bay Turgan*, İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esad, 1939, *Büyük Yarın*, İkdam Matbaası, İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esad, 1984, *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esad, 1993, *Sanat ve Siyaset Hatırlarım*, (Haz., Ekrem Işın), İletişim Yayınları, İstanbul.
- CEVDET, Ahmet, 14 Aralık 1914, "Büyük Yarın", *İkdam Gazetesi*, İstanbul.
- DİYARBEKİRLİ, Nejat, 1972, "Türk Sanatının Büyük Kaybı Celal Esad Arseven", *Türk Kültürü*, 113, s. 303-314.
- EYİCE, Semavi. 1942, "Celal Esad Arseven", *Bellekten*, 142, s. 173-202.
- KUBAN, Doğan. 1962, "Celal Esad Arseven ve Türk Sanatı Kavramı", *Mimarlık*, 72, s.18-20.
- NUTKU, Özdemir. 1969, *Darülbedayi'nin Elli Yılı: Darülbedayi'den Şehir Tiyatrosu'na*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara.
- ÖZÖN, M. Nihat ve DÜRDER, Baha. 1967, *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, Ankara.
- SEVENGİL, Refik Ahmet. 1934, *Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu*, 1. Cilt, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.
- SEVENGİL, Refik Ahmet. 1968, *Türk Tiyatrosu Tarihi: Meşrutiyet Tiyatrosu*, Devlet Konservatuvarı, İstanbul.